

УДК 349.2

ЩОДО РОЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ПРАВОВИХ ПРИНЦИПІВ У РЕГУЛЮВАННІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Остапенко Л.О., к. ю. н., доцент
кафедри цивільного права та процесу
Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

У статті здійснено аналіз української державної політики в реалізації правих принципів у сфері трудових відносин. Розглянуто напрацьовані українськими та зарубіжними науковцями теоретичні положення, у яких розкриваються питання державного впливу на регулювання правових відносин у сфері праці.

Ключові слова: держава, державна політика, трудові відносини, принципи права, принципи трудового права.

В статье осуществляется анализ украинской государственной политики в реализации правых принципов в сфере трудовых отношений. Рассмотрены наработанные украинскими и зарубежными учеными теоретические положения, в которых раскрываются вопросы государственного влияния на регулирование правовых отношений в сфере труда.

Ключевые слова: государство, государственная политика, трудовые отношения, принципы права, принципы трудового права.

Ostapenko L.O. ON THE ROLE OF THE STATE POLICY OF UKRAINE AND LEGAL PRINCIPLES IN THE REGULATION OF LABOR RELATIONS

Carries out the analysis of the Ukrainian state policy in realization of the right principles in the sphere of labor relations. Considered are the theoretical positions developed by Ukrainian and foreign scientists in which the issues of state influence on the regulation of legal relations in the sphere of labor are disclosed.

Key words: state, state policy, labor relations, principles of law, principles of labor law.

Постановка проблеми. Державна політика України базується на принципах, що закріплені в конституції України, а також на міжнародних правових нормах за допомогою яких здійснюється регулювання трудових відносин. Роль і вплив державної політики на зайнятість і працевлаштування населення на трудові відносини особливо в умовах ринкової економіки та закріплення права особи на приватну власність залишається актуальними в дослідженнях науковців практиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із цього приводу проаналізовані праці О.М. Бандурки, А.Т. Бонер, Ю.А. Ведернікова, Ю.П. Дмитренко, А.М. Колодія, І.Б. Морейна.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати українську державну політику в реалізації правих принципів у сфері трудових відносин; розглянути напрацьовані українськими та зарубіжними науковцями теоретичні положення, у яких розкриваються питання державного впливу на регулювання правових відносин у сфері праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні розуміння сучасної державної політики в Україні має в більшості випадків дискусійний зміст, а її пояснення містить у собі політичну, соціально-економічну, правову та іншу зацікавленість наявних сьогодні верств населення.

В історичному плані пояснення державної політики за часів СРСР базувалося на тому, що це політична організація суспільства, має характер надбудови й захищає інтереси певного класу [1, с. 200–201].

Автори сучасної правової енциклопедії О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко та інші звертають увагу на особливе призна-

чення держави в управлінні соціально неоднорідним суспільством [2] на засадах права й конституції.

Доктринальні тлумачення державної політики залежать переважно від мети, завдань і об'єкта дослідження. Так, Б.В. Мелех сутність державної політики вбачає в заходах, які вживаються державною владою стосовно певного питання чи комплексу питань, а також на пряму дій, регуляторних заходах, законах, бюджетних пріоритетах стосовно певної теми, що здійснюється державним органом чи його представниками [3, с. 34].

Звичайно, таке визначення державної політики є спірним за своїм змістом і має загальний і неконкретний зміст. Разом із тим у ньому передбачені дії та заходи, спрямовані на реалізацію державної політики в тій чи іншій сфері діяльності держави.

Ю.П. Дмитренко, розглядаючи роль держави у сфері регулювання трудових та інших пов'язаних із ними відносинах, звертає увагу на її відповідальність перед своїми громадянами за реалізацію політики зайнятості та створення умов для праці громадян у всіх секторах господарства незалежно від форм власності [4].

Конкретизація обов'язків держави перед населенням за реалізацію завдань державної політики більш змістовно характеризує її правові засади мету й завдання.

Внутрішні й зовнішні форми прояву державної політики у сфері зайнятості населення повинні відповідати прагненням українського суспільства бачити свою державу органом, який задовольняє соціальні потреби населення, забезпечує його добробут, організовує заходи безпеки і створює умови для належного працевлаштування.

Це вимагає переосмислення ролі держави, її політики в забезпеченні прав, свобод і законних інтересів громадян, не поділяючи їх на основні та «другорядні» [5, с. 1].

Сам термін «принцип», його зміст тлумачаться науковцями, як правило, з урахуванням об'єкта і предмета дослідження.

Питання про правові принципи, незважаючи на «універсальність» і «дослідження», залишаються одними з дискусійних у праві. Це викликано тим, що вчених-юристів цікавить не лише їх зміст і сутність, а й те, що варто розуміти під цим поняттям.

М.В. Козюбра, аналізуючи принципи права, наводить приклад, коли залежно від формального закріплення та незакріплення в нормативних актах розрізняють принципи права й принципи правосвідомості, принципи права й правові принципи, принципи загальносоціального й принципи юридичного права, норми-принципи, що належать до спеціальних установчих норм [6, с. 142].

Має місце дискусія щодо зовнішніх і внутрішніх принципів, їх формування й функціонування за умови дотримання положень теорії права про їх поділ на загальносоціальні та спеціально-галузеві [7]. Такий підхід, на думку А.М. Колодія, дає змогу повніше викласти сутність принципів, розкрити їх функціональні риси, сформулювати конкретні пропозиції, спрямовані на якісне оновлення норм трудового законодавства.

Дискусійними залишаються погляди щодо змісту понять «правові принципи» і «принципи права». Так, І.Б. Морейн, аналізуючи зміст принципів права, надає перевагу ідеям, які не обов'язково потребують закріплення в нормах права, а є найзагальнішим вираженням основних керівних засад, вихідних положень науки права [8, с. 14].

К.Н. Густов і В.Н. Толкунова дотримуються думки, що правові принципи – це принципи самого чинного права [9, с. 50].

У цьому випадку варто погодитися з П.Д. Пилипенком, який уважає, що вживання двох термів як однозначних не може бути виправданим. Обидва вони мають право на існування, однак у різних за змістом своїм значеннях.

Принципи права як категорія об'єктивної дійсності є тими засадами, на яких ґрунтується система права. На відміну від принципів права, правові принципи відображені в нормативних актах [10, с. 224–225].

Звернемо увагу лише на те, що принципам притаманна властивість абстрактного відображення соціальної дійсності [11, с. 110–111], наявна повнота цього відображення [12, с. 5] і високий ступінь узагальнення [13, с. 31].

Під принципами також розуміють основоположні керівні ідеї, відправні засади та вихідні положення, на яких ґрунтується управлінська діяльність суб'єктів державної виконавчої влади, розкривається її сутність і соціальне призначення [14, с. 19].

Варто звернути увагу на те, що поведінка людини також будується на визначених принципах внутрішніх переконаннях, що визначають її ставлення до дійсності на нормах моральності й моралі [15, с. 46].

Розуміння і тлумачення принципів права має як об'єктивну, так і суб'єктивну спрямованість.

Ця спрямованість слугує орієнтиром у формуванні й застосуванні права, а також впливає на правові відносини, що становлять предмет правового регулювання.

Розглядаючи роль правових принципів у регулюванні відносин у сфері зайнятості населення, варто брати до уваги як загальнофілософські про них уявлення з урахуванням властивих для них категорій, закономірностей, ознак, так і те, що принципи є нормативними засадами права, відображають, за словами О.Ф. Скакун, його сутність і основні зв'язки, що існують у правовій системі [16].

До ідей генерального характеру М.Л. Давидова зараховує принципи права, що мають внутрішню єдність системності і загальну спрямованість [17, с. 118].

В.Я. Буряк пропонує розуміти під принципами права явища, які безпосередньо пов'язують зміст права з його соціальними основами – тими закономірностями суспільного життя, на яких побудована правова система і які вона закріплює [18, с. 51].

Ми підтримуємо загальноовизначену точку зору, що принципи права мають певну одноманітність, яку вони вносять у систему правових норм і забезпечують єдність правового регулювання соціальних відносин [19, с. 26].

Для галузі трудового права значення принципів полягає в об'єктивному їх впливі на правове регулювання трудових відносин. Звичайно, подібний підхід не є всебічним. Він ґрунтується на опрацьованому багатьма вченими з різних галузей науки понятті права загалом як цілісного філософського явища.

Саме цих причин принцип є основою права загалом і його галузей, зокрема набуваючи при цьому провідного (основного) значення у правовому регулюванні суспільних відносин.

Розвиток суспільних відносин впливає на зміни принципів права, особливо в частині їх змісту. Указані процеси активно відбуваються після закріплення в Конституції України положення про те, що Україна є суверенна й незалежна, демократична, соціальна, правова держава (ст. 1) [20].

Взаємозв'язок і взаємопроникнення між принципами права й галузевими правовими принципами відбувається постійно, що впливає на появу нових суспільних відносин, реформування. Ми вважаємо, що сутність принципів права полягає в тому, що це основні керівні ідеї, які зумовлені об'єктивними закономірностями існування, рівнем розвитку суспільства й визначають зміст і спрямованість правового регулювання [21, с. 20].

Для міжнародних відносин у сфері праці правові принципи набувають ще більшого значення порівняно з принципами національного трудового права.

Це пояснюється тим, що Україна в діяльності, яка спрямована на забезпечення її національних інтересів, керується загальноовизначеними принципами й нормами міжнародного права (ст. 18 Конституції України), а чинні міжнародні договори є частиною національ-

ного законодавства (ст. 9 Конституції України) за відсутності протиріч між ними.

Варто зазначити, що переліку загально-визнаних принципів міжнародного права не існує. Ці принципи зосереджені в «імперативних нормах загального права, про які йде мова в ст. 53 Віденських угод (1969 р.) [22].

Норми загального міжнародного права закріплені в статутах Міжнародного Суду ООН під час розгляду міжнародних спорів (п. 1 ст. 38). Трудові відносини на міжнародному рівні закріплено в Декларації МОП «Про основоположні принципи і права у сфері праці» 1998 року. До цих принципів належать:

1) свободи об'єднання та дієве визнання права на ведення колективних переговорів;

2) ліквідація всіх форм примусової та обов'язкової праці (як бути з працею засуджених або працюючих осіб, яким суд призначив покарання – громадські роботи);

3) заборона праці дітей;

4) заборона дискримінації у сфері праці та занятості.

Ми вважаємо, що перелік цих принципів не може бути універсальним [23], беручи до уваги глобальні зміни, які відбуваються у сферах людської життєдіяльності і трудових відносинах зокрема.

Д.К. Бекашев, досліджуючи публічно-правові аспекти Міжнародного трудового права, вважає, що його принципами є принципи, закріплені в Статуті МОП і його додатках – Філадельфійській декларації про мету і завдання МОП 1944 року. Це принципи:

– праця не є товаром;

– свобода слова і свобода профспілкової діяльності;

– боротьба з бідністю;

– право людини незалежно від раси, статі й віри покращувати свій матеріальний стан і духовний розвиток;

– стійка матеріальна стабільність працюючої особи;

– універсальність змісту трудових норм;

– трипартизм, у якому відображаються інтереси працівників, роботодавців і держави;

– контроль за дотриманням конвенцій МОП [24, с. 14–15].

Висновки з проведеного дослідження.

У національній правовій системі принципи мають фактичну «універсальну» класифікацію, зміст якої має декілька елементів, що не порушують наших звичних уявлень про соціальне призначення права [25, с. 87].

Бажання українського суспільства мати правову державу за наявності Конституції прямої дії сприяє забезпеченню та реалізації завдань державної політики у сфері зайнятості населення.

Для держави, яка намагається стати правовою, захист прав і свобод людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість її діяльності (ст. 3 Конституції України). Держава несе відповідальність перед населенням, зайнятим у сфері праці, щодо дотримання й реалізації громадянами права на працю згідно з чинним законодавством.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Юридический словарь / гл. ред. П.И. Кудрявцев. 2-е изд. Москва: Гос. издат. юрид. литературы, 1956. Т. 1: А-Н. 687 с.
2. Сучасна правова енциклопедія / О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко та ін.; за заг. ред. О.В. Зайчука; Ін-т законодавства Верх. Ради України. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 384 с.
3. Мелех Б.В. Державна політика співробітництва України з Радою Європи в галузі захисту прав людини (2000–2005 р.р.): монографія. Тернопіль: Крок, 2012. 211 с.
4. Дмитренко Ю.П. Трудове право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 624 с.
5. Байда А.Ю. Соціальна держава в умовах глобалізації: теоретичні та порівняльно-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів: МОН України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2017. 20 с.
6. Козюбра М. Принципи права: Методичні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. Право України. 2017. № 11. С. 142–164.
7. Колодій А.М. Принципи права України. Київ: Юрінком Інтер, 1998.
8. Морейн И.Б. Перевод на другую работу. Москва: Юрид. лит-ра, 1965. 208 с.
9. Гусов К.Н., Толкунова В.Н. Трудовое право России: учебник. Москва: Велби; Проспект, 2003. 496 с.
10. Пилипенко П.Д. Про природу принципів трудового права. Вісник Львівського інституту внутрішніх справ: зб. / гол. ред. В.Л. Регульський. Львів: Львів. ін-т внутр. справ при нац. акад. внутр. справ України, 2001. С. 220–226.
11. Волошин Ю.О. Принцип. Юридична енциклопедія: в 6 т. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 5. С. 110–111.
12. Боннер А.Т. Принцип диспозитивности советского гражданского права. Москва: ВЮЗИ, 1987. 78 с.
13. Костюргин С.И. Понятие, принципы и формы административно-процессуальной деятельности милиции: лекция. Томск: НИИРНО ВШ МВД СССР, 1973. 73 с.
14. Ведерников Ю.А., Шкарупа В.К. Административное право Украины: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури. 2005. 336 с.
15. Бандурка О.М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України. Харків, 2004. 780 с.
16. Скаун О.Ф. Теория государства и права [Энциклопедический курс]: учебник. Харьков: Эспада, 2005. 281 с.
17. Давидова М.Л. Нормативно-правовое предписание: природа, типология технико-юридического оформление. Санкт-Петербург: Юрид. Центр Пресс, 2009. 216 с.
18. Бурак В.Я. Правові засади захисту трудових прав працівників: навчальний посібник. Київ: Істина, 2013. 286 с.
19. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипка, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид. переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.
20. Конституція України (відповідає офіційному тексту). Київ: Центр учбової літератури, 2014. 60 с.
21. Дембіцька С.Л., Остапенко Л.О., Паньонко І.М. Трудове право: навч.-метод. посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. 156 с.
22. Венська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року, ратифікована за часів СРСР у 1986 році. Ст. 263 «О присоединении СССР у Венской конвенции о праве международных договоров». Ведомости ВС СССР. 1986. № 16.
23. At Cedan I., Compal At. al P. 66; Bellace I.R. Theil. 0 Declaration of Fundamental Prinzipees and Rights at Work. The International Jourlal of Comperative Labour Law and Industrial Relations. 2001. Vol. 17. Issue 3. P. 279.
24. Бекашев Д.К. Международное трудовое право (публично-правовые аспекты): учебник. Москва: Проспект, 2014. 280 с.
25. Правова система України: історія стан та перспективи: у 5 т. Харків: Право, 2008. Т. 1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. 728 с.